

ՄԱՂԻԿԻ Վերաբերեալ ամէն գործի
համար գրած է.

Ա. Ն. Հրատարակիչն
Գ. Ի. ԳՈՐ Պ. ԳԱՅՍԵՐԵԱՆ

Տնօրէն ԽԱՉԻՆԻԻ ՖԻԻՆԱՆՍԻ
եւ Տէր ԱՍԼՐ Գրասան:

Կ. Պոլիս, Պապը—Այի մասսէսի,
թիւ 44:

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆ ԿԱՆԽԻԿ
Պոլսոյ համար տարեկան (52 թիւ) 20
Կաւաւաց համար 33 զբւ.
Ուսանող համար. 3.5 ռուպլի
Ուրիշ երկրներու համար 7.5 ֆրանք
Փափաքողներու իրեն չմոյշ թերթ մը
կը զրկուի ձեռնարկ:
Կաւաւաներէն գրածի տեղ Օսման
եան խանկապողով եւս կ'ընդունուի:
Մանուցման տողը 2 զրուշ:

محل اداره سی
استانبولده باب عالی جاده سنده
عصر کتبخانه سی صاحبی «زاغیک»
غزته سی ناشری و «خزینه فنون»
غزته سی مدیری کرقور

S'adresser à
Krikor B. Kaïssérian
Editeur des journaux heb.
«Dzaghik» et «Hazine-funoun»
proprietaire de la librairie
«Assir»
Bab-Ali, Djaddéssi, N. 44
Constantinople

20 Փարս

Ազգային, Գրական եւ Փառաբանական

20 Փարս

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ — Ա. ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 8

ՇԱԲԱԹ

2 ՅՈՒԼԻՍ 1894

ԲՈՎԱՆ ԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Ընտանեկան կեանքի բարեփոխման, Յ. Մ. Ա. —
Կենսագրական (Մեր օրերի միջնադարերը) Ա. Յ.
ԱՅՎԱԶԱՆ. — Վեպին ազգեցութիւնը, ԱԻԵՏԻՍ
Թ. ԿԵՂԻՍԻԱՆ. — Շերամները (Ոսնախա), Յ.
Մ. ԱՅՆԱԿՈՐԵԱՆ. — Անտարակին հարսնեւորները
(Թերթօն) ՄԻՀՐԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԵԱՆ. — Կեցի՛ր
(Վաստահար տղու մը պատմութիւն) ՅԱՍՄԻՆ. —
Նաղիկի լուրերը. — Արժէք գրամոց. — Ազգաբա-
րութիւնք:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԿԵԱՆՔԻ ԲԱՐԻՈՒԹՈՒՄԸ

«Արեւելք»-ի եւ «Հայրենիք» մէջ ա-
մուսնական խնդիրը բաւական ծեծուե-
ցաւ վերջերս օրերուցներ ու երկուստեք
ներ իրարու բաց նամակներ ուղղեցին
սակայն խնդիրը մնաց եւ թերեւս պիտի
մնայ տակաւին հոն, ուր էր արդէն:

Նիւթեր կան որոնք յոգսածագիր-
ները կը գրեն բան մը գրած ըլլալու
համար. ու ընթերցողը կը կարգայ գա-
նանք, գտնէ բան մը կարգացած ըլլալու
համար:

Քանի քանի անգամներ յուզուած այս
կենտական խնդիրն ալ թերեւս այդ կար-
գի գրածներուն կարգը չգտնէ, եթէ
լաւ վերջաւորութեան մը յանդէս, եթէ
գտնէ նամակներու յեղինակները, զիրար
հասկնային ու կարծիքներու գոհացում
տային: Տեղը է՛ն կրկնելու. «Բժիշկի բը-
ժըջիկ» պանքի քոնն է:

Խնժի գալով երբ մէկ կողմէ այդ
բաց նամակները կը կարգայի որոնք ա-
մուրկներ կը գրեն ու միւս կողմէ Կե-
տիկ փաշայի կողմէ կատարուող անհատ-
նում հարսնիքներու տկոնատեւս կըլլայի,
խնդիրը ուրիշ կերպարանք կ'առնէ:
Տարբերութիւնը հոս ալ ուրիշ բան չէր
բայց եթէ զրական ու վերացական մար-
դան մէջ եղած մեծ անջրպար: Մին
«որտիւ սիրածն ու Աստուծոյ տուածը»
կը վնասէ. միւսը «անծանօթ սիրահին
խաչալ գեղեցկութիւնը» կ'երազէ. Մին
կ'ամուսնանայ ընտանիք կը կազմէ, միւ-
սը իր երազներուն, իր բացառանշու-
թիւններուն մէջ կը տապալակի:

Դրական մարդը պէտք է սակայն մեր
ընտանեկան կեանքը վերականգնելու
համար: Բարեկեցիկ վիճակի մը տիրա-
նալու, ընտանեկան անդորրութիւնը մեր
մէջ հաստատելու, բարոյական կեանքը
ձեռք ձգելու. բոլոր գոյանիքը դրական
մարդով կը պարզուի:

Պատմական լրագրերին պէտք չկայ
զրական մարդը վնասելու. սակայն ա-
մեն տեղ կրեւի իր խնայողութեամբ, աշխա-
տող ու գործը կ'ապրողի ձերքերով խորուն
մեծը ուրիշ բաւերով արծաթապաշտ,
կծծի կրակներ անխառնար:

Կեանքի փաշայի բարձունքը, Թաթ-
լը գոյալի փողոցը վերէն ի վար լեց-
ուած է գրական մարդիկներով. ամեն-
քրն ալ գաւառացի գրեթէ, ու մեծ մա-
տմը Թէրթրապոյցի: Քանի մը տարի կայ
որ ես ալ անոնց մէջ կը բնակիմ ու ա-
ռիթը փախցուցած չեմ իրենց ընտանե-
կան կեանքը ուսումնասիրելու: Այս ու
կին, մեծ ու պղտիկ ամէնքն ալ, ամա-
ռը՝ մութն ի լուսուն, ձմեռը՝ լամբարի
մը ազատ լուսով կաշխատին ու կաշխա-
տին օրտապահիկ ճարելու: Այս աշխա-
տութեան շնորհիւ ամենքն ալ գրեթէ
մէկ մէկ տան, մէկ մէկ բռնիկ շինած ու
ներս քաշուած են:

Չկայ հարսնիքի օր մը որ տանցմէ
մէկը գտնէ, հարսնիք մը չտեսնայ. ան-
հարակը մինչեւ իսկ շանցիկը առանց ճար
ճարակի. ու կարծես ճիշտ ատենը համար
բաժնէ «Իրական կեանքը» նուազող
համակրելի բանաստեղծը թէ՛ «Մին
ազգաստ միւսն ազգատիկ տուն կըլլան
քթիկ քթիկ»:

Եւ մինչեւ Պալեսցիներու լվերացա-
կան դասը «Ինչու» ներս. պոքրաբը կը
շարունակէ, ու գրական մասն ալ զը-
րամոթի տակաւնութիւններով կըլ-
լաղի, անոնք Թէրթրապոյցիները, ու միւս
գաւառացիները եւ վերջապէս բոլոր զը-
րական մարդիկ ընտանիք կը կազմեն:

Եթէ լսէի թէ՛ գրամոթի խնդիրը
մուս գտած չէ, գտնէ հոս գտնուող Գա-
ւառացիներու մէջ, պիտի սխալէի. ինչ
որ իրաւ է սակայն, գաւառացին լսկ ըս-

տակ ձեռք ձգելու համար չկարգուիր
հարսնացու օրերուցին բնութիւնը, բարբի
ու վարբի ազնուութիւնը ետեւն ապ-
մաններ են ու գրամոթիւնը երկրորդա-
կան տեղ մը կը բռնէ:

Բարբերը, որչափ որ հասկցած եմ,
այսպէս չէ Պալեսցիներու մեծ մասին
համար. հոս, մարդէն աւելի դրամը կը
փնտռուի, ու աղջիկները տունը մնալու
գաւառաբարոյաւած կը մնան, մինչեւ որ
«հարուստ փեսացու» ներ ելնեն իրենց
ձեռքը խնդրելու:

Գաւառացի երկուստեք մը Պալեսցի
օրերուցի մը հետ ամուսնանալու համար
պէտք է որ անպատճառ ձեռքը կարե-
ւոր գումար մը կամ բաւական ընդար-
ձակ գործ մը տեսնայ: Իր՝ մինչեւ այն
ատեն անցուցած, պարկեշտ կեանքը ու
մինչեւ իսկ իր վրայ ցցուցած այն վըս-
տահաթիւնը թէ կրնայ պոհել ընտա-
նիք մը, բաւական չեն ըլլար պղտիկ
գրամոթիւնով աղջիկ մը առնելու: Պա-
լեսցիին համար իր աղջիկը գաւառացի
մը տալը կարծես արդէն շնորհ մը ընել է
անոր, ու գրամոթիւնը՝ ձեռքը ստակ
առնեցողին միայն կը արուի:

Քանի քանի հարուստներ գիտեմ հոս,
որոնք իրենց աղջիկները հարկաւոր
տղի գրամոթիւններով առնենին կը
պահեն ու հարուստ փեսացուներ կը
փնտռեն, ճիշտ ինչպէս որ սպորանքի մը
տէր, հարուստ յաճախողի մը կոպա-
նէ: Ո՞վ գիտէ որչափ Գաւառացի պար-
կեշտ, համեստ ու կրթուած երկուս-
տեքներ, վաճառատուններու մէջ պաշ-
տօնեայ, կամ օտար գործատուներու
մէջ վարպետ արհեստագործներ իրենց
աղջիկն ձեռքը խնդրած ու մերժուած
են: «Աշխատութեան գոհերն են ասոնք»:

Հոս մեծցող, հոս կրթուող, առեւ-
տաբի մէջ հաճաքը բացառ գաւառացին
ընտանեկանը իր կինն սակեւ առնել պի-
տի ուղի: Պալեսցիները պէտք չէ գրո-
նելին գտնեն անոր երեսին: Գրամո-
թիւն տէրերը, «առն փեսայ» ուղղակե-
րը, ու բարեկեցիկ Պալեսցիները թող
պահ մը մէկգի գտնեն չգրամոթիւն սո-

կարկռվածքներ, իրենց փեսացուները թող ընտրեն պարկեշտ, աշխատող ու համեստ երիտասարդներէն: Իբրեւ նոր հայր, թող ինքն իր գլխին գործերու վիճակին մէջ գնեն զանաւոր, ու այն ատեն մեր ամուսնութիւնները, որ հիմա ալ կարծաւոր չափի գնաւոր չեն, կը շատնան կը բազմապատկեն: Գաւառացի երիտասարդը, եթէ վստահի որ իր կեանքի ընկերահին հետը բերածը կտրը առկառովը չափաւ ետ քաշէ, ալ աւանդական ստատիկին քաջախն ու սխտորը չը փնտռեր:

Այն ատեն, Գաւառացի երիտասարդը իբրեւ գրական մարդ, ինչպէս որ եղած է միշտ, գիւրաւ պիտի մտնէրայ Պոլսեցի օրերգիին զոր իր հայրենակից օրերգէն աւելի լաւ կը ճանչնայ: Երբեք վրայ աւելի լաւ համարում ունի քան իր ծննդավայրին մէջ մեծցող աղջկան վըրայ:

Ու փեսացուները պիտի շատնան այն ատեն. հարսնիքները իրարաւ պիտի յաջորդեն, ամուսնիները փափաքալիտի ըզգան, ու մեր բնականական կեանքը այն ատեն պիտի վերականգնի:

Յ. Մ. Ա.

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ

ՄԵՐ ՈՍԿԵՐԻՉ ՄԻՆԵԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

Պալատի Մինէճի Գրիգորին տարօրինակ կողմերը արդէն ցոյց տուած ենք ուրիշ ատիւ, բայց իբրեւ մինչեւորդ իր արտադրութիւնները գեւ չենք յիշած:

Մինէճի Ուստա Գրիգոր՝ Տօքթ. Մինէճեանի պապուն կըրտայն է, որ ի Պալատ իր տանը «Խալան իշխն» կը բանէր, և երբեմն Պալատու քահանայից նշխարքի կողմադրներ կը փորագրէր՝ վայրկեանական արագութեամբ, ատենց կապաղանքին վրայ ուշադիր ակնարկ մ'իյնի ձգելու, զի այնչափ վարժ էր, և վըստահ՝ իր ձեռագործին յաճութեան վրայ:

Կը պատմուի թէ՛ երկու ոսկեգոտ մեծ թակոյկներու վրայ մինէ շինած է:

Օր մը՝ աղամանդեայ կտրած ջրի աման մը՝ նախ մինչեւորդ Գաղղիացիի մը կը տանին, որ մեծ գլին մը կ'ուզէ: Ասոր վրայ՝ Մինէճի Գրիգորին կը բերեն: «Բան մը չէ, չինեմ», կ'ըսէ, և իրօք շատով կը նորոգէ: Երբ գինը հարցուեր է իրեն, «Էքմէքճիս չէթիկէն մարբեցէք» ըսած է: Շինողէքի տեղ՝ անարտունջ մտքուած է «չէթիկէն»:

Ժամանակակիցը կը պատմեն թէ, ոսկերիչներու նահապետը՝ Հաճի Էգնա Աթան, Զմիւնէի քթախոտի տուփ մը շինել տուեր է՝ այս Ուստա Գրիգորին, պատուիրելով որ ատելին վրայ ծովային տեսարան մը ըլլայ, մէջը նուաւ և մակոյկներ գտնուին, կայրն: Երբոր ըմպնելով դործը տարեր յանձներ է Հաճի Էգնա Աթային, հարցուեր է Գրիգորին թէ՛ «Ինչու մէկ երկու նաւ չէ դրեր ծովուն վրայ»: Աս. այս պատատիւներ է Ուստա Գրիգոր թէ՛ «Քիչ ժամանակէն փոթորիկ պիտի ելնէ, անոր համար նաւերը ծովածոցը մտեր են, և

միթէ կայմերուն ծայրերը լեռան ետեւէն չեն երեւար կոր»:

Մինչդեռ ընդհակառակը՝ ծովահայեաց տեսարանին վրայ ոչ լեռան ստուեր կար, և ոչ նաւու մը կայմի ծայր:

* * *

Քէմհաճեան Մկրտիչ Աթան ալ Զուխաճի խանը մինչեւորդ էր, և գրականականաց ոսկիէ շրջակերտ թակոյկ մը շինած է:

Յետոյ Շիրքէթը Խայրիկէն՝ 400 դր. ամսականով «Եսողճիս թիւն» կ'ընէր:

* * *

Այժմ երեք հոգի, կամ երեք «թէգիկէն» միայն կը գործեն այս արհեստը: Այս երեքէն մէկն է, Վահան Էփ. Թէրզեան, որ թէ և հիմա Զինճիլի խանը ընկերակցութեամբ ոսկերիչ Պարտիզպանեան, Ալիքան և Կիւմուշճեան Եգիպ Աթաներու, ամեն տեսակ գոհարեղինաց վաճառատուն հաստատած է, բայց գարձեալ կը շարունակէ և կը մշակէ աւանձինն մինէճիս թիւն ճիւղը, նոյն խանին մէջ:

* * *

Իսկ «Օրուան Մինէճին» կրնանք իրաւամբ անուանել ճարտար ու հանրածանօթ մանրանկարիչ Կարապետ Աթա Էքսէրճեան, որ անտիական հասակի մէջ Մայր վարժարանը յաճախելով, իր ազագոյց մասնագիտութեանը համար յատկապէս մշակեց հնագիտութիւն, պատմութիւն, ժամանակագրութիւն և աշխարհագրութիւն, որ ընդհանրապէս արուեստագէտներու կողմանէ ուշադրութեան չեն աւանդիր դժբաղդարար:

Կարապետի՛ մանուկ հասակի մէջ կորուսած էր իր հայրը՝ Գաբրիէլ Աթա Էքսէրճեան, որ ծանօթ սառնեքեար էր, և կտրծքի նշաններ, թուրեր, քթախոտի տուփեր և դեղահերտ սկահակներ շինած է, աղամանդակու ընդ կըտըղալ, որոց «մուշաղաղ» տեղերը (պարապ մնացած կողմերը) 5 հատը յովինթ, և 5 հատը փրուխտ աղուցած է այնպիսի ճարտարութեամբ, որ կարծես համակ դըմբուխով յորինուած և վրան պղնձաներ աղուցուած կը թուին:

Ուստա Գաբրիէլի մէկ հասակի աղան էր Կարապետ:

Եւ ինչպէս որ որբացեալ աղաք պարտաւորուած են վարժարանէն կանուխ հրաժարելու, Կարապետ ալ նոյն բաղդին հեղնութեան մատնուելով, դպրոցէն դուրս սկսաւ ընտել իր ազագոյն:

Նախ՝ ճարտարապետ Կարապետ Պէյի Ժամանակ Պալան պայտապատաց քով նկարչութիւն կը սովորէր:

Այն ատենները՝ «Պրէյ»ներուն Սէնթ-Անթոնի Եկեղեցւոյն պատկերները շինելու համար՝ օտարազգի և Իտալացի արուեստագէտներ յատկապէս ի Պալա հրաւիրուած էին: Եւ Կարապետ՝ Պալաններէն վատկած գրամները յիշեալ օտարազգի վարպետներէն Մալթէզ Պրոկթիօն և Իտալացի Լաօկո-Տէլլաուտային կու տար, իւզաների պատկերահանութեան արուեստը մշակելու և կատարելագործելու համար:

Այս շրջանին մէջ Կարապետ Աթան նկարած է զանազան պատկերներ՝ իւզաների և ջրաների:

Ի մէջ այլոց, Մայր Եկեղեցիին համար իւզաների խաչելութեան նշանաւոր պատկեր մը

շինած է: Նոյնպէս, ներկամատիտով (բաստէլ) խել մը այլ և այլ պատկերներ ալ գծած ունի:

Կըսուի թէ, Կարապետ Աթան՝ վերոյնշանակեալ Պալատի Մինէճի Գրիգոր Աթային քովը քիչ մը ժամանակ աշակերտած և մինչեւորդութեան սկզբնաճաշակն անոր քով տուած է:

* * *

Եւ որովհետեւ Կարապետ Աթան չէր ուզեր նկարչութեան մէջ ինքզինքը սահմանափակել, ուստի երբորդ վարպետի մ'ալ ծառայեց, մանրանկարչութիւն սովորելու համար: Այլ այս վարպետն՝ քանքարաթաքոյց ըլլալով, արուեստին գաղտնիքը չէր ուզեր մէկու մը հաղորդել: Գործի ժամանակ աշակերտները այլ և այլ պատրուակներով կը հեռացնէր աշխատանոցէն: Սակայն Կարապետ Աթան՝ բնաւ չէր յառահատեր, յանու աշխատութեամբ և բնական հարցասիրութեամբ՝ ցերեկները շուկան ժուռ կու գար, ու մերթ կ'երթար կը դիտէր ու չի ուշով Զուխաճի խանի դուռը գտնուող և կամ Նուր-Օսմանից միկիթին հանդէպ եղող ժամագործներուն ապակեպիղիքը դարձապէս գրականականաց և մանրանկար գործերը, գաղափարելով զայն մտքին մէջ: Ազան վարպետին բնաւ կուսէլ չի տալով՝ ժամը ժամուն կ'երթար Եսողճի-Պաղալը գտնուած իր համաստունը, և ընդ օրինակածին ճիւղ նմանը կը պատրաստէր:

Մինչեւորդ Կարապետ Աթա, իւր արուեստակից Էգնա Աթային հետ՝ կ'ստուծաւորը ներուն քով կը յաճախէր, և անոնց մանրանկարները կը գծէր:

Ու օր եզրու որ համարուուոր Աշճեան Մինէճի Ուստա Յակոբին գործերը շատցած ատեն՝ աւուրչեքով կը կանչուէր Կարապետ Աթան, և ամեն առաւօտ մէյմիկ լիւր կանխովճար վարձք կը արուէր իրեն:

Եւ ահա այսպէսով մանրանկարչութեան ճիւղը ինքնօգնութեամբ այնչափ յառաջացոյց Կարապետ Աթան, որ օրին մէկն ալ Զինճիլի խանին մէջ սենեակ բացաւ Քէմհաճեան Մկրտիչ Աթայի ընկերակցութեամբ, և սկսաւ իբրեւ վարպետ յայտնապէս գործել, մանրանկարներ գծել, կերտել և ծախել:

Եղիպտոսի Փապը Մուսթաֆա փաշայի իշխանուհի դստեր Նազը Հանմին գանաղան տեսակ մինչեւորդ անուշի արուակները, սաղակները, անօթները, «քեռակ»ները, սուրճի սկահակները, ձեռքի հայելիները, հոգնահարները Էքսէրճեանի մանրանկարչական հրաշակերտներն են, որոնցմէ վատկած գումարներով Եւրոպայէն շարունակ գործիք և ներկեր բերել տալով, հետզհետէ արտադրած գործերը կատարելագործեց, որոնք Եւրոպայի մասնագիտաց դնահատութեանց արժանացան:

(Շարունակ)

«Մալթի» թէ մէջ ցարդ հրատարակուած գանաղան նիւթ երու մասին թէ և այլ և այլ տեղերէ գիտալով խններ տուած ենք, ասկայն այդ կարգի գրուածներէն ամենէն լուրջը կը գտնենք հետեւեալը և նոյնութեամբ կը հրատարակենք. խոստանալով տեղ տալ պատատիւներն, եթէ մեր համակերկի աշխատակիցն, Մինէճի Էփ. Յովհաննէսեան պէտք տեսնէ անոր:

ՎԵՐԻՆ ԱԶԳԵՅՈՒԹԻՒՆԸ

Թերթիւ մեծագոյ խմբագիր Միհրան Էֆ. Յովհաննէսեանի՝ «Մարտի»-ի 5րդ թուով հրատարակած «Մեր Աշխատակիցներուն» վերնագրով յօդուածն ուշադրութիւնս գրաւեց, և հոն յայտնուած դադափարները բոլորովին ճշմարտութիւն չթուեցան ինձ։ Ուստի որովհետեւ դադափարաց ընդհարումէն է որ ըստը կը ծագի, հարկ կը համարվի մէկ քանի դիտարկութիւններ ներկայացնել այս առթիւ։

Ազնիւ Յովհաննէսեան Էֆ. նոյն յօդուածով «հանճար»ին սովորական սահմանը տալէ ետք բոլոր «հրապարակագիրներէ կը պահանջէ մէկմէկ գրական հանճար հանդիսանալ»։

Եթէ «հանճար»ին տեղ «տաղանդ» բառը դրածաձէր, մենք ալ իրեն համակարծիք պիտի դառնայինք, քանի որ տաղանդը ստացական յատկութիւն մըն է, և մարդ յարատեւ աշխատութեամբ կրնայ տաղանդաւոր մէկն ըլլալ։ Բայց այդպէս չէ հանճարին համար, որ երկինքէն շատ քիչերու արուած չքնադ ձիրք մըն է։ Ուստի իրաւունք չունինք և չենք կրնար պահանջել ամեն գրողէ, որ իր գրութիւններն հանճարի արտայայտութիւնն ըլլան։ Ինչ որ կարելի է և պէտք է որ պահանջենք անոնցմէ, որուն նիւթերու վրայ, ժողովրդեան ներկայ պէտքերուն համապատասխանող լուրջ յօդուածներ և ուսումնասիրութիւններ գրելու խղճամբով ջանքն է այն, և ոչ ուրիշ բան։

Բայց դոյնեք այս փակագիծը, այս չէ ըսելիքս։

«Իրական կեանքի նուազներ»ու զգայուն հեղինակը՝ վերջիջեալ յօդուածով հրաւեր կը կարգայ մէկդի դնել վրդական ճիւղը։

«Վէպը, կ'ըսէ, երեւոյցաւան կեղծ պատմութիւն մըն է, հիւստած անիրանալի գէպերով, որք զիտամբ հեղինակին կողմէն մէջ բերուած են, արժեքն ուղիւս գաղափարը անոնցմով հաստատելու համար»։

Ու քիչ մը վարք,

«Ինչ որ սուտ և փաստակար է՝ չարժէր կարգալ, ինչ որ չարժէր կարգալ՝ յիմարութիւն է գրել։ Բայց ահա վէպ կը գրենք, որ ընդհանրապէս սուտ և «միջոց» փաստակար է»։

Հոս է որ Յովհաննէսեան Էֆ. նոյնի կարծիքը հիմնովին կը տարբերի մերինէն։ Դիտելի է որ Յովհաննէսեան Էֆ. նոյնի «միջոց»ին մէջ բացատրութիւն չի մտնել։ Ուրեմն ամեն վէպ, անխորաբար բոլորն ալ փաստակար են։ — Չէ՛, ասիկա արեւն ուրանալ է։

Կէօթի հրաշակերտը՝ Վերթիքը՝ գոյթակցութեան քար մ'եղած է, և մեծ գէնք մը հակափրկականներուն ձեռքը։ Բայց ասոր փաստակար ազդեցութիւնն անդամ ինքնին տապալցեց մըն է, թէ վէպը հեռու է անկարելորդ սեռ մ'ըլլալէ գրականութեան մէջ։ Ընդհակառակն՝ վէպը ընդարձակ հորիզոն մը, աստարեղ մը կը բանայ գրողին առջին, ուղիւսն պէս անոր մէջ յառաջ երթալու, տնով իր դադափարները տարածելու հասարակութեան մէջ, ժողովրդեան միտքը դարդապնդելու, անոր մէջ տիրող նախապաշարմաներուն, զէջ սովորութիւններուն դէմ մարտաւար, վերջապէս ընթերցողն առաջնորդելու զէպ ազնիւն ու օգտակարը։

Մարդկութիւնը՝ մանաւանդ անոր հասարակ դատակարգը՝ գրելի է բոլորովին անընդունակ է հասկնալու բարձր դադափարներ, երբ չոր ու ցամաք կերպով կը հաղորդուին իրեն։ Եւ եթէ հասկնայ անգամ, արտադրել

է դանոնք յաջորդ վայրկեանին մոռնալու։ Վասն զի միտքին վրայ ազդած են անոնք, և սիրտը դեր մը չէ ունեցած հոն։ Այս ճշմարտութիւնը հին դարերէ ի վեր ծանօթ էր անշուշտ։ Քանի որ նախապատմական ժամանակներէ ի վեր գոյութիւն ունեցած են աւանդակները (légende)։ Ինչ է հին դիցաբանութիւնը, եթէ ոչ հաւաքածոյ մը վանազան առասպելներու, որոց իւրաքանչիւրին տակ մեծ ճշմարտութիւններ պահուած կան սակայն։ Եւ այդ ճշմարտութիւնները՝ այդ առասպելներուն միջոցաւ է որ մինչեւ մեզ կրցած են հասնիլ։

Բայց ինչո՞ւ հեռուներն երթանք, մեր կրօնի Հիմնադիրն՝ առաքելութեան միջոցաւ չ'ը որ իր երկնային վարդապետութիւնները կը բացատրէր մեզի։

Ֆիւնիկները «Տելեմաք»ը վէպ մըն է, Պոլսի կոնստանդնուպոլսի դատարանական յատկացուած սովայն, ուր կը պարզուին բարձրագոյն բարոյականի սկզբունքները։ Վնասակար գիրք մըն է Տելեմաքը։

Պէրնարտէն ալ Սէն Բիւրի «Պօլ և Վերթիք»ն ինչո՞ւ չէ յիշած ազնիւ Յովհաննէսեան Էֆ. «Վերթիք»ի անունը մէջտեղ նետած պահուն, ևն, ևն։

Չկարծուի սակայն թէ հին հեղինակներու գործերը միայն կրցանք յիշել վէպին օգտակարութիւնը ցուցնելու համար։ Էօժէն Սիւրի «Գաղանիք Բարիգոն»ն, Հիւսիս «Թշուառներ»ը, Տիւմա սրբոյ «Երեք զօրաւոր մարդիկ»ը (իր գլուխ գործոցը յիշել չստիպուելու համար), Ալֆոնս Ծոմէի «Ռօզ և Նիւնի»-ը, Պարմէի «Թէո Բրոմիլ»ը՝ ևն, ևն, փայլուն ազդեցողներ ևն վէպին ունեցած ամենամեծ արժէքին և օգտակարութեան։

Հոն՝ վէպին մէջ կը նկարագրուին մարդկային ընկերութեան տեսակ տեսակ թշուառութիւնները, ու զթուլեան երկնային շունչը կը փչէ ընթերցողին հոգեւոյն մէջ, սրտին մէջ։ Հոն՝ ամուսնական կեանքը ուսումնասիրութեան ասարկայ կը դառնայ իր բոլոր ազնի կամ գէշ կողմերով։ Հոն՝ մարդկային բոլոր կիրքերը — լուս թէ յոսի — կը պատկերացուին ընթերցողին աչքերուն առջին, որ անդամադրելի մը մը կը զգայ հետեւելու լսելին, խորշուլու չարին։

Պարմէ՝ մեծ հոգեբան փրկաստան՝ զոր իր մէջն ունեցաւ պատիւն ունի հիմա Պրանտական Ակադեմիան, «Թէո Բրոմիլ»ին մէջ մի առ մի կը բանայ կը պարզաւ դժբաղդ սիրահարի մը հոգեւոյն ծաղրերը, և վարպետի գրիչով մը կը ներկայացնէ խղճի խայթերն անոր՝ որ ժամանակաւ սիրահարն եղած է ամուսնացեալ կնոջ մը, և որ հիմա նշանաւոր է անուկ, անբիծ, ամբար ազնիւ։ Ինչո՞ւ ոչ ոք չ'ը որ մեր այդմու երկրաստորութիւնը մար...։

Ալֆոնս Ծոմէ՝ «Ռօզ և Նիւնի»-ի փայլուն հարգանք խնդիրը կը յուզէ։ Ինչո՞ւ ոչ ոք չ'ը որ ընթերցողը կը ցուցնէ թէ ամուսնացած մը ընդունակ կը թաղուի անոր մէջ, վերջ տալու, երբ մանաւանդ դաւաճելի կան մէջտեղ։ Չարժէր ասոնք կարգալ, յիմարութիւն է ասոնք գրել։

Պարզաբ, այն հոյակապ գրողն՝ իր վէպերուն է որ հոգեւոյն հանած է։ Բայց «Մարդկային կատակերգութիւններ» անունով վէպերու չարքին մէջ է որ ճշգրտաւ և ազդու դոյներով կը պատկերացնէ ան՝ իր ժամանակակից ընկերութեան բարքերն, և ամեն ժամանակ մարդկութեան վրայ տիրող կիրքերը։

Մեր մէջ ալ չկան գեղեցիկ վէպեր, Բա-

նաքեցի խաչատուրին նշանաւոր վէպէն սկսելով, մինչև... «Անճարակին Հարսնէտները», մենք ալ ունեցած ենք բազմաթիւ վէպեր, որոնց մեծ մասն ստոյգ է թէ տկար և անյաջող գործեր են, բայց հրաշակերտներ ալ կան անոնց մէջ, անուններն աւելորդ է մի առ մի յիշել հոս։

Չըսուի նաեւ թէ վէպերն ազդեցութիւնէն զուրկ են, օրինակին ազդեցութիւնէն աւելի զօրաւոր բան չկայ աշխարհի վրայ։ «Ազգար թովմասի տնակը», վէպ մը՝ «Ռօման» մըն է, բայց գրեւորք թէ այդ վէպն էր որ Ամերիկայի մէջ մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ։

Ասով ըսել չեմ ուզեր թէ ամեն վէպ հաւատարմաւ օգտակար է, ընդհակառակն, ցաւալի բացատրութիւնները մեծ տեղ մը կը գրաւեն լուս վէպերու երկայն չարքին մէջ։

Եթէ ժողովրդեան օգուտն աչքի առջեւ բերենք, այս տեսակէտով վէպերը կրնանք երեք դասակարգի բաժնել. անոնք՝ որ ընթերցողին միտքը դարդապնդելու, լայն գաղափարներ, ազնիւ զգացումներ ներշնչելու կը ծառայեն, անոնք՝ որ լուս հետաքրքրաշարժ են միայն, և եթէ մէկ կողմէն ընթերցողին վրայ մեծ տպաւորութիւն մը չեն թողուր, միւս կողմանէ անոր յոսի բնազդներն արթնցնելու չեն ծառայեր, և վերջապէս անոնք, որ իրական բարքերը պատկերացնելու թափանցիկ քողին տակ, ընթերցողին աչքին առջեւ կը պարզեն ամենէն լիտի տեսարաններն, ամենէն խենչ նկարագրութիւնները։

Այս վերջիններուն փաստակար ազդեցութիւնը խնդրոյ նիւթ չի կրնար ըլլալ, և ես ալ Յովհաննէսեան Էֆ. նոյնի կը ճայնակցիմ այդպիսի վէպեր կարգալ կամ գրելու անպէտ, յիմարութիւն, և... անխղճութիւն համարելով։

Միջին տեսակը՝ թէ եւ ժողովրդեան մոքին վրայ տեսական ազդեցութիւն մը չընէր, բայց այդպիսի վէպեր՝ ընթերցողին հետաքրքրութիւնը վառ պահելով, մեր հասարակ ժողովրդեան մէջ ընթերցասիրութեան փափաքն արծարծելու պատճառ եղած են, և իբր այն ունին իրենց անուղղակի օգուտները։

Գաղով առաջին տեսակին, անոնց ամենամեծ օգուտներն այնքան ակնհայտ են, որ միակ բանը զոր կրնանք յանձնարարել մեր վրադիրներուն, այդպիսի բարձր սկզբունքներու վրայ տեսական վէպեր գրելը, կամ նոյն լիտ այդ գլուխ գործոցներուն մէջն մեր ժողովրդեան մարմն և հաստգրութեանը մօտ գտնուողներն ընտրանք թարգմանելն է։

Սակայն եթէ վէպը գրականութեան գլուխաւոր մէկ սեռն է, «միակ» սեռը չէ, և Յովհաննէսեան Էֆ. իրաւունք ունի «Մարտի»-ի աշխատակիցներուն յորդոր կարգալու որ ինքն ինքնին բոլորովին չափ փրկանք անցողակի — կարծաւորն չարքին բան մը չէ, և արդէն ասոր համար է, որ մեր մէջ ամեն մարդ վէպ, նորավէպ գրելու ձեռնարկելով, կամ անբնորոգաբար անպէտ վէպեր թարգմանելով, վէպին արժէքը ինկաւ մեր մէջ։

ԱԿԵՏԻՍ Թ. ԿԵԶԻՐԵԱՆ

ՇԵՐԱՄՆԵՐԸ

Ո Տ Ն Ա Ն Տ

Շերամները տեսակ մը հիւանդութիւն ունին որ ստեղծելու սկսած էր իր ճանցով: Ասոր Պարտիզանները, եթէ չեմ սխալի «սամ» ու թուրքերը «գարա թապան ըլլէի» կ'ըսեն, որ բուն բառն է և, եթէ ներքին ըլլար, ևս ալ «սեւտանախա» բառը պիտի չի նշէի: Այս հիւանդութեան ենթարկուող շերամը կ'ըսեն իրաջ նախ կարմիր բիծեր ցոյց կու տայ, իսկ ապա իր բիծեր, որք երթալով կը մեծնան ու հիւանդութիւնը զօրացնելով շերամներն ուժէ ու արտաբանէ կը ձգեն: Ետքը, ստեղծելու կը սկսայ, ու ալ չկրնալով ինքզինքնին բռնել անհետնալու վրայ, գետին կ'ընան:

Շերամներու այս հիւանդութիւնը մասնաւոր հետաքրքրութեամբ քննած է Ֆրանսացի հռչակաւոր Պ. Բասթիէն, որ մանրացող զիւրաւոր ստեղծութիւնները շերամները, տեսակ մը անասուններու մարմիններ նշմարած ու «գործիւքիւ» անունը տուած է անոնց:

Ոստիկանական վարակուած շերամներու փութերը, դուրս կ'աղբալ ժամանակին, ուսած և մէջքերնու վրայ դանդաղ օդակները թռչող իրարմէ հեռացած կ'ըլլան: Ասոնց դուրսնալու ելնող թիթեռնիկներու թևերն ալ կ'աղբալային մօտ խաչիկի դոյն կ'ունենան:

Արու շերամները թէեւ քիչ մ'աւելի դիմադրող են ոստիկանական, սակայն էգերը շուտով կը վարակուին, և հիւանդութիւնը աւելի արագ ծաւալելու պատճառ կու տան: Եւ որովհետեւ շերամահողներն ալ էգ թիթեռնիկն են, արու թիթեռնիկը որչափ ալ աւելի ըլլայ, դոյնալիք հոնտը հիւանդութենէ դիմադ չմնար: Եթէ էգ թիթեռնիկը աւելի ու արու հիւանդոտ ըլլայ, հոնտը մասամբ աւելի աւելի կ'ըլլայ:

ԾԱՆՈԹ ԹԵՐԹՈՒՆ (8)

ՄԻՋՐԱՆ ԶՈՎԱՆԵՆՍԵԱՆ

ԱՆՃԱՐԱԿԻ ՆԱՐԱՆԵՐՆԵՐԸ

Ետքը Մարդիկան դառնալով, հոս նայէ, մարդիկ, ևս առ մարդոց խօսքը քննելու բաժնի չըլլած, դուն ալ ինչ լաճ մի՛ ըլլար: Գիտածուններնուդ ուրիշ հարսնետուր պէտք չէ, թող բացէն մարդ չի գայ, ինչ ընենք օրհնած, Զրիսաղընէն աղքատ, կուրստ, քիչ մըն ալ զինով մարդ ելալը ո՛վ չկտէ, եկու տես որ մէկուն մարդն չէ անցեր անկէ գէշ մարդ կ'ըլլէ բնիկ:

— Դժժ Աստուծոյ աչքին մեռնիմ, Տէր պապա, տունէ դուռնէ հեռու ըլլայ գէշը: Զրիսաղընէն անունն է երբ, մէյ մըն ալ էկու սուրբ սրբաշնորհներուն նայէ, երեսիդ անուշ անուշ կը խօսին կը խնդան՝ էտեւէգ հորդ կը փորեն, մարդուն գէշութիւնը իրեն ներթիւղին է: Մեղք որ մերկանալուն զինք իրենց քէսէին է: Իրիկուն էգու մի՛ էն խեղճ գլուխը էգու մէյ մը Տէտէյին պիտոր հանգըսի, մինչեւ լոյս չըլլայ, մոմերը չի վառէ տուն չի դառնար, անգին կ'ընէր պատն երե-

Շերամները, երբեմն իրարու կ'ընակի վրայէ կ'անցնին, ոտնախտի հիւանդութեան տեսն, ասիկա իրենց կ'ընակին վրայ ալ վէրքեր բանալու առիթ կու տայ: Այս վէրքերը ոտնախտի բիծերէն որոշելու համար մեծ ուշադրութիւն պէտք է: Ետքինը՝ ընդհանրապէս շերամի գլխուն, երկուսը՝ աւելի աքիին կողմը կ'ըլլայ: Մանրացող ոտնախտի բիծերը ու մանաւանդ ստեղծութեան բացած վէրքերը շատ որոշ կը տեսնուին:

Շերամները քուն մտնելու ժամանակ կը փոխեն մորթերնին, ու թէեւ այս միջոցին ոտքերու յառաջ բերած վէրքերը կ'անհետան, սակայն կարմիր բիծերը մորթնախտի մէջ ետքն ալ կ'ամաց կ'ամաց երեւան գալ կ'սկսին:

Ոստիկանական հիւանդութիւնը շերամներու համար կամ ժամանակակից կ'ըլլայ, որ հիւանդոտ հոնտէն կը դոյնալայ, և կամ վերջը ծագում կ'առնէ: Երկուսն ալ պիտի գրենք կարգաւ: Շերամները, ժամանակակից ոտնախտէ դիմադ ուսուցիչ միջոցը՝ անոնց թիթեռնիկներէն հոնտ չառնելն է: Հոնտը պէտք է առնել միայն այն շերամաթիթեռնիկէն որ վտանգելի առողջութիւն մը ցոյց կու տայ, ասիկա ալ մանրացող զիւրաւոր կ'ընուի: Այն շերամները, որ իրենց վրայ «գործիւքիւ» ցոյց կու տան, անմիջապէս պէտք է դատուին և նետուին, հակառակ պարագային՝ 12 օրուան մէջ, «գործիւքիւ» ունեցող շերամները հիւանդութիւնը կը տարածեն միւս բոլոր շերամներուն վրայ: Ոստիկանական աւելի արագ կը ճարակի երբ շերամները քուն մտած են:

«Գործիւքիւ»ները բնաջինջ ընելու ճարք տակաւին դանդաղ չէ թէեւ, սակայն անոր ծաւալումն արդիւրեւ միջոցը՝ շնորհիւ Պ. Բասթիէնի ցոյց տուած մեթոտին՝ ունինք ձեռքերին: Ոստիկանական վարակուած շերամները նետուի վերջ, շերամատունը պէտք է մաքրել: Իսկ թէ ինչպէս պէտք է մաքրել զայն, «Ծագիլի» յաջորդ թուով կը տեսնենք:

Յ. Մ. ԱԶՆԱՌԻԵԱՆ

սի՞ն մի կը մնայ էգեր, տղաքը անթիւ էն մի, հոնց մի կ'ուզեն, մի՛ ըսեր Տէր պապա, մի՛ ըսեր, Աստուծոյ սրբաշնորհներն է: Ինտո՞ր յաջորդենք, դուն իմ տեղս էգիր՝ լեզուիդ մի՛ տար:

Մարդիկան այս խօսքի հեղեղը թափելէն ետքը երկայն օ՜ք մը քաշեց միտքը բերելով, շատ չընէր, իր տղան Մըլըրին ալ գլխով տուն դառնալը:

ԶԵՆՍՈՒՆ

Զրիսաղըն բլրակին վերեւ թառել է, գլուխը պէս ամէն կողմ կընայի: Ո՛հ, հովանուն, օգուա՛ւտ, գեղեցկագին Զրիսաղըն, անանի Գուժ-Գաբուրի գուրսին պէս պատեալ ևս ծովին մէջ տեղ սխալ սխալած նեղ նուազ ասի մը հող չէ, աչքդ առածին չափ նայէ, հողն ալ աճած է ուղիւղ չափ տեղ առ, իրաւ է որ աղքատիկ մարդիկներ վերմակնուն չափ ոտքերնին կերկնցնեն՝ բաց երբ ոտքերնին կերկնցնեն՝ դուռնէն դուրս չմնար, ամէն մարդ իր խրճիթին տէրն է, վրան խառնուող չունի, ինք կը բանայ ինք կը գոցէ:

Հոս անալէն են կ'ընէր, երկամարդիկ ալ՝

« Կ Ե Ց Ի Ր »

(ՎՇՏԱՀԱՐ ՏՂՈՒ ՄԸ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ)

Վոսիտի եւրոպական ափանց վրայ, Ս*** գիւղը կը բնակէին իրենք, հայր ու տղայ, խլիղած անշուք հիւզի մը մէջ որուն հիմերը, քանի մը ծուռումուռ գերաններ՝ ծովին մէջ խրած ու փոստած, ալ կարողութիւն չունէին իրենց վրայ բռնելու այդ միայնակ անակը:

Հայրը, Թորոս (զոր տեղացիք կրճատելով Թորիկ կը կոչէին, համանուն ծուկէն դանազանելու համար «պապա» մականը մըն ալ կոչելով), գիւղին համարաւոր ձկնորսներէն էր: Գլխակի ամէն օրերէն ծովի ալ ջուրի առէն հոտնեղներուն, յաճախ արշալոյսն ալ առաջ կ'եղներ ծովին վրայ իր հինաւոր զարկով ու բարձրադան կարմիրով որսալու այն ծուկերէն որոնք «թէյփէ» կը կոչուին, և զորս որսալ ժամանակը չէ: Յետոյ իր պղտիկ, նորուկ ու լայնաշուրթն «չափլա» տեղեւներով յատակելով, հազար գուրգուրանքով այդ թանկագին ծուկերը շարել, վերջ, ծախել կ'ընէր, և տուտն կ'առնէ իր ձայնէն էր որ կ'արձագանգէր գեղին լուս փողոցներուն մէջ:

— Օյնա՛ր օյնա՛ր, թափալ՛դ...:

Քրիս, կրակուրոց տղայ մը, աղւոր նեցուկ մը կրնար ըլլալ իր հօրը՝ եթէ տեղապէս շարունակէր իր արհեստը: Երբ իրիկանաւոր իր խոշոր շուքերը կու գար փռել ծովին վրայ, խլիղախ պարսնին տարատու ծընդունքներն ալ վեր սթափած, տոսիկ տոսիկ կը յառաջանար ծովին մէջ: Մովսիկն մօտ, վիմուտքներ իրենց սեւ գլուխները դուրս ցըցած՝ կը լուսացէին շարունակ ջուրին մեղկ փայլալուծով: Ասոնք էին իր արհեստին զարմիրքը, հոս էր որ բաւական տուն կուրաքանակ կը մնար Քրիս: Մերկ թեւերը անոնց գաղտնի ծակուծակերուն մէջ սրբուցանելով, ու յետոյ յաղթական գուրս կ'ըլլար ծովին, ձեռքը բռնած ոտքերնով ու խեղափառով լեցուն սակառ մը:

Այս ծովի կեանքը Քրիսի համար տեւական չեղաւ:

Ընտանեկան ափանց, ինչո՞ւ արդեօք այդչափով չէն մնացեր, ևս այն տունն այս թաղիս անշուք խրճիթները երջանկութեան մէջակ լոյս պիտի անուանէի: Բայց ինչ օգուտ, Զրիսաղըն որ ըսեր են պարսպ տեղը չէ, վեր ելա՞ր մի, օրորուելու է: Զրիսաղընցին ցին ճերմակ ջուրը քիչ մը էփէլ կը փախցընէ, անոր համար գիւղերնորը տուն գառացած տուն իր երկու ոտքերուն վրայ քիչ մը էփել կերակայ: Գլխով շիտակ գուրցողին գլուխը ծակ կըլլայ բայց այս ստանկ է, ըսի գնաց:

Չարը տանի, սա խմելիքն ալ ինչ է, Մարդիկան որ հարցնես — Մէկը լու է, երկուքը բաւ է, երեքը ցաւ է: — Եկու տես որ հոս չորսն ալ կ'անցնի հինգն ալ եւ բանայլի օրերը հոս պարսպուած գլխիկ տալու մը բարձրացնել: Բոսն տան գլուխ մէկ գլխեւուն կ'ընայ, ևս ըսեմ դուն համրէ, թէ որ չես հաւատար, գնա դուն ալ ինձի պէս աչքովդ տես, այն տունն կը համարուի որ այն անիծած խմելքը երբ անգամ մը մարդուն փորը մանէ՛ Աստուծոյ գառն ալ որ ըլլայ, գաղտնի գե կը կարեցնէ և ան ալ անանի մէկ երկեղեցին միւսը դարձնել, մոմ մը էփէլ փռուել, ծուկն մը էփէլ սղթիք ընելու

Տառնելուց տարու էր երբ իր մէջ դարձող երկրորդ տանտէր, բռնուն տենչ մը զգաց, և հաղարու մէկ ստիպումներէ ետքը բարի ծե-
րուկը կրցաւ Գոյշէն տնօրէնին սիրտը շահիլ, որպէս զի գիշերօթիկի ու ձրի ընդունի իր տղան, մէկ քանի անգամ իր համբաւ հանած «Թէյօթիկ» ձուկերէն անոր տանելէ վերջ:

* * *

Երրորդ տարուան մեծ վաճառքը կ'սկսէր: Քրիստոս զգալի կերպով յառաջդիմութիւն մը բրած էր, ու պարտաւ չանցընելու համար իր երկամեայ դադարը՝ դարձեալ իր անդարանէն մէկ քանի գիրք ճարեր էր ընթերցանութեան համար:

Ինքզինքը տարբեր մէկը կ'զգար հիմայ: Առջի տարիքով ու խելքով՝ ալ տղայ Քրիստոս յաջորդած էր բաւական զգացումն ու խոհուն միտք մը, ու բնութիւնը, բնութիւնը ամե-
նէն աւելի եկած էր սպասարկել իր խոստան բանականութեանը վրայ: Անտարբեր աչքով մը չէր նայեր ալ արեւին ցնծալից դարձնե-
քին, երկինքի նկարագրիկ պատմութիւն ու ծո-
վին, ծովին մանաւանդ. անոր ծիւղն ալ-
եակներն ու երբեմնի յաւուած կոհակները նոր հրապոյրներ ունէին իրեն համար: Եւ մինչ, ամառուան տաք ցորեկները իր խցիկին մէջ երկնցած գիրք կարդար, ջուրին մեղմ շփոթութեամբ օրօրի մը պէս անուշ հնչելով իր ա-
կանջներուն՝ արտեւանութեամբ կը գոցէին յա-
ճախ:

Երկայն պատ մը կ'երկնար իրենց տունին ճիւղ քովիկէն և քիչ մը անդին կը յանգէր փայտաշէն խոշոր սպարանքի մը որ երբէն ի վեր ամայի կը մնար: Նոյն տարին գարուն-
նէն ի վեր նորոգութիւն կը դրուէր, և Յու-
լիսի սկիզբը, չքեղ կահաւորումէ մը վերջ, տնեցիք եկան տեղաւորուել:

Ու պատա Թորիկ կը մտածէր:

— Ամենուն խըմքովը տուողը Աստուծ է. ետպը միւշթէրի մը վառակեցանք:

— Ահաւաստի փախաքո՞ւս, կ'ըսէր ինքնի-
րեն Քրիստոս պատուհանէն դուրս կախուած և աչքը զմայլանքով ետդին ուղղած որուն բաց

վարդագոյն պատկերը մասամբ ծովին մէջ անդրադարձեր էր նկարչային սիրունութեամբ մը: Այս չքեղ ապարանքը կու գայ մեր ան-
փառունակ ծովափին նոր գոյն մը, նոր կեն-
դանութիւն մը առաւ...

* * *

Առտու մը պատա Թորիկ տղուն վրայ ե-
կաւ աղաչելով:

— Գուցում Գրիս, չէ չըսես պիտոր, քիչ մը էրթաւ ըսթըրթեա պիտոր հանես, հա-
նըմիս աղջիկը բէք կը սիրէ կ'ըսէր...

Քրիստոս խօսքը կտարէլ չուզեց, և յա-
կամայս, (քանզի գիւրիւն չէ երեք տարիէ ի վեր չըրած բանդ մէկէնիմէկ ընելը), ծով մտաւ չուտիկ պատանին, թեւերն ու սարսափն տո-
տերը հանգրիմած:

Անդին, ետքին վերնոյսարկը, վանդակա-
փեղիկ մը ծերպերէն մէկ քանի գէմքեր վերքը կը դիտէին, խի ինք խաչնէն կարմրած՝ կը շարունակէր իր փնտռութեան խարակներուն բո-
ւրտիքը, յաճախ գայլախաղի և կոպիճի կտորանքներ նետելով սակաւին մէջ, շփո-
թումէն:

Դուռը ինք անձամբ եկած էր, հանրմին աղջիկը, երբ Քրիստոս սակաւը լեցուցած՝ դէպի հոն կը յառաջանար ջուրին մէջէն քաշելով:

Ցնցում մը ունեցաւ տղան, մադնիսական ցնցում մը որ խեղճին քաշելու թափը կտրեց մէկէն: Եւ հապիւ մտնեցած էր քարտիկին՝ երբ յանկարծ դուռնէն ներս վազեց դնաց աղ-
ջիկը, ու իր ճայնը ազնիւ մետաղի մը հնչիւ-
նին պէս թրթռուն՝ որոշակի կը լսուէր բա-
կին խորէն:

— Մարկոս, դնա՛ տղուն ձեռքինը առ...

* * *

Ձեւ յիշէր թէ՛ ո՛րչափ ատեն մնաց Քրիստոս աչքերուն կրած այդ եզակի համայնի տակ, հոն, քարտիկին քովիկը, նայուածքը չի վա-
տելով կիսաբաց դուռնէն՝ ուրիշ ներս անցեր աներեւոյթ եղեր էր անիկա:

Աչքին առջեւէն անդին չէր երթար անոր պատկերի պէս գիմաղծութիւնը, այն պաշ-
տելի, վայելչ կերպարանքը որ պահ մը ե-

ւերակները կը նշմարուին և գոցուած գինե-
տուններու վրայ ուրախանալու տեղի չի կայ Ուր էր որ ամէնքն ալ կործանէին, ան ատեն անանկ պորտերնին կտրած դուրս նետածի պէս մէկուն մէկալին տղաքը փողոցները օրն ի բուն ման չէին դար:

Մէյմընալ եկու Ձըլտալընցիներուն հար-
ցու: Է՛հ, կըսեն, մենք վարդօց որդի ծուկ պաշտը եկեր ծուկ պաշտը կերթանք: Պաշտը-
նիս ծուկ, ծախածնիս ծուկ, կերածնիս ծուկ, առջիդ դառնիւր ծուկ, էտիդ տառնիւր ծուկ, ալ ի՞նչ. ծուկին վրայէն մէկ երկուք մըն ալ որ չի ճնկես, ծուկը կըրթար պարիդ մէջ վեր կը վերցնէ. կըլլա՞յ մի ետ: վրայէն պանով մը կ'սխալու է: Նայէ՛ օր մը տարտակ կեցած ունիւնք, ծով օր չեկանք՝ տուռներուն առ ջեւ, արեւուն գէմ նստած որերնիս սղ կը հիւսէ, որերնիս ունիւն կը կարկատ: Մուկի կտրած կուշերը կա՛մէ, քիւրէկները նորոգէ պանէ՛ տա՛տէ օրն ի բուն, իրիկուն օր կըլլայ ցամաք պերնով ո՞վ կըմնայ: Տո՞ժկած, տո՞ժ-
կած պիտի չի նախընտրէ, քանի մը հատ կը ճընկիւն նորէն թեւերը կը պանին: Ատանկ կարգով կանոնով խօսքերուն ո՞վ ի՞նչ կընայ ըսել, հըհ, օրուն պերնին է ինկեր:

րեւցեր էր իրեն, դրան սեմին վրայ խորտա-
մը կեցած: Լիւա կերպատէ չըջողգեստ մը հա-
ղած էր, ձեռքը խեցեմորթեայ դիտակ մը բռնած, ու գլուխը ծուռ մը դրած նաւաս-
տիկի գլխարկի մը, տախակ, նուռի ծաղիկի գոյնով, որուն տակէն իր սպիտակ գոյն մա-
զերը «պուքլէ» ներու վերածուած՝ ուսերն իջար կը կախուէին: Վերջապէս կեանքի այն փրթ-
թ ինտարդ եղանակին մէջ էր նա յորում օր օրի կ'սկսէին աւելնալ և ազնուանալ ամէն ինչ որ այդ սեւը գեղեցիկ կոչել տուած է. հրա-
պոյր, նրբութիւն, թարմութիւն, չնորհ...

Քրիստոս կոյս, յոյզերու ծայրայեղութիւն ծա-
րաւի հոգին, առաջին անգամն ըլլալով կրեւր էր այն չը գիտեմ ի՞նչ յափշտակութիւնը ի տես այդ մտաւարկար գեղեցիկին, այդ հուրիւն: Ու երբէք ինքզինքին ստորնութիւն մը չի սե-
պեց բրած ծառայութիւնը որովհետեւ «անոր» կա՛մքն էր որ կատարած էր. և երկու երեք օր վերջը երբ կրկին անգամ ոտորէ կ'ուզուէր, Քրիստոս անօրինակ եւանդով մը պաշտօնին դու-
լը կ'անցնէր, ցից ցից քարերուն վրայ մա-
զըցելով բոկոսն, ու իր ճապուկ ճարպիկ բա-
զուկները խօթելով անոնց ձեղքերուն մէջ:

Նորէն հոն էր անիկա, իր պերճ կայնուած-
քովը, ձախ բազուկը մէջքին վրայ դրած բո-
ւրածեւ, ու գէմքը՝ գլխուն վրայ կողմնակի լացած վարդագոյն հովահարով թեթեւօրէն շրկնած:

Փութկոտ քայլերով հոն կը գլխէր Քրիստոս իրենց մէջի փոքրիկ հեռաւորութիւնը սըր-
տին դարկերովը կը չափէր:

Մէկէն ուրիշ երիտասարդ մը երեւցաւ քարտիկին վրայ, — եղբայրը անշուշտ —, ու սկսան խօսակցիլ իրարու հետ, մինչ Մարկոս կու գար ձեռքի սակաւը առնելու:

— Բնաւ չը համակրեցայ դնաց սա տղուն, կարծես սրիկայի հով մը կայ վրան, կ'ըսէր աղջիկը:

— Վնաս մը ունի՞ քեզի, վրայ բերաւ երի-
տասարդը քանի՞ անգամ մը, հիմակ քեզի չի տուէ՞ն ետ...

Այս խօսքերը անգլիկերէն լեզուով կը փո-
խանակէին իրարու:

ՔԵՆՏԵՐԻ ԳԵՂԵՐԻ ԻՐԻԿՈՒՆԸ

Այն իրիկուն սովորականին պէս յարաւ-
մարդիկ սկսան Ձըլտալընէն վեր ելլել մէկ պատէն միւսը վարնուելով, Մարդրիտ աղջի-
կը կանչեց և ըսաւ:

— Քա՛ աղջիկ էրիկ ըլլալքդ անցնելու որ ըլլայ ինծի խմաց տուր, ըսելիք ունիմ:

— Էս անանկ աչքը բէնձիրէն ծառքը թէնձիրէն գործ չեմ կրնար ընել, վարձ գործ ունիմ:

— Էս գործերը կընեմ, քու ինչուդ է պէտք, վարտանքը մի սըլքատար, վեր էլ, նա-
յէ օր Պէտոն աչքէ չի փայցնես:

— Ձի փախիր, չի փախիր հոգդ մի ը-
ներ, նէ աչքէ կը փախի նէ ծառքէ:

— Ի՞նչ կըսես. քա աղջիկ, խեղճ ես, ի՞նչ էս:

— Ի՞նչ խեղճ պիտոր ըլլամ, խօսք կապս պերաւ կապուեցաւ, խաչս նշանս խրկեց. ճամբան կենալս ետ գառնելու ալ ինչ է:

— Ըսելիք ունիմ պատր, կանչես:

— Ինծի օր մնայ պան մըն ալ մըսեր, ստատեղ անձարակին քանի օր մնայ չնեմ ըսելիքէն մաւրեր:

(Երբեք-Երբեք)

չէ որ կը դարձանուի հապա մարդուն սիրտը փոխելով և զորս ունակութիւնները մոռցնել տալով, ան նայինք, ասոր մէկ ճարը կա՞յ: Պոնէ Ձըլտալընցի՞ն՝ ունակութիւնը որ չէ փո-
խեր անունն ալ նոյնն է՝ պահեր. Մըկըրը՝ Մըկըր. Պէտոն՝ Պէտո է և ես այն ատեն գինքը բոլորովին պիտի հաւնիմ եթէ պա-
կընելուն ուտելու հացին գինը չի տանի խը-
մելիք ծախողին գիրքը պարպէ: Բայց ի՞նչու գեղ հիտունը հինգ տարիէ ի վեր չատ մար-
դի՞ եկան գոյնին, ոչ գինետունը պակասած ունի, ոչ գինովը:

Թաղը մտածիլը պէս աջ անիկանը հիմա ա-
ւերակի դարձած գինետուն մը կայ, այս է գինետուններուն այլը. անոր քով հիմա պարտէզի անանդուկ կերպարանքին տակ կըծ-
կրտեր կեցեր է, Տէտէյին կրպակը որ մեծ անուն հանած էր ճըստէյէն քաջուած անա-
ւէր ձեռնակ ջուրին համար: Անկեց քիչ մը վեր ուրիշ մը, գլխացի գուռները դոց հատ մըն ալ, տանակ բաց դոց, բայց դոց խրճիթ-
ներուն հետ կուշտ կուշտի մտած, պատուի տիւաներու պէս թափթիկելով թափթիկելով քսան եւ չորս հատէն տառն երկու բաց գի-
նետուն է մնացեր. բայց դայող գինետուն-
ները տուններն ալ հետեւին են տարեր ին-
չու որ նայն համեմատութեամբ տուններու ա

* * *

Ի՛նչ ըլլալը չը գիտցաւ Քրիստոսը : Հարուածը ստակալի էր , ճիշդ սրտին :

Կարծելով որ այդ լեզուէն չի հասկնար ա- նչկա՛ւ արձակ համարձակ զուրկեր էին իրենց ապաւորութիւնը : Ա՛հ , երջանկութիւն մըն էր որ հիմն ի վեր կը տապալէին անխնայութիւն մը մէջ : Միամիտները . . . :

Խեղճ տղան կարելի եղածին չափ ջանք ըրած էր անոնց առջեւ պարտկել այդ խօս- քէն առթուած սլաշլուսմը , թէեւ իր անտար- բերութիւնը կը հերքէին երեսին վայրկեան- կան գունատութիւնն ու գողգողացող սրունք- ները :

Այլ ձանձրոյթով և անգործութեամբ անցան վաքանսին մնացեալ օրերը , տափակ որ այն- չափ կ'ըլլայ : Օրեր , որոնց մէջ գիտցաւ վիշ- տով գերայդեանալ և անցնիլ բոլոր այն լքու- մի և տաքնապի վիճակներէն որք կան երի- տասարդի մը կեանքին մէջ :

Իր երկնած յոյսերը որոնք մեղրէն աւե- լի անուշ և զեփուէն սուելի անգայտ էին՝ հասկցաւ թէ պատրանքներ են եղեր բոլոր , և հաւատալը չեկաւ երբ գոյաց ինքընիքը գիտել հայրին մէջ , հասկնալու համար թէ ի- րա՛ւ տոտա սիճան անշնորհ մըն է եղեր ինքը :

— Բայց ո՛ւր տեղիս տեղը ըսել Աստ- ուած իմ սա բոց երեսներուն , շարժներուս կարմիրքն թէ սա աղուամալ պէտքերուս : Հապա սա ջգուտ բազուկներս սա կրակոտ նայուածքս . . . Տէր , մեղքըցի՛ր ինձի . . .

Եւ դառն համակերպութեամբ մը իր մա- րելու մօտ իղձերուն պղպլուքը տեսնելով փութաց դնորդին փարիլ նորէն , ուսման ա- նուշութիւններուն մէջ որոնելով ճշմարիտ անփոփանք մի :

Գօլէճը շարժութեամբ անգար մը կը շնորհէ տղայոց՝ Զատիկի տօնին առթիւ : Ու Քրիստոսն կը վեազաւանայ իր վեցամեայ ուսողութենէն , տխուր ու գունաթափ :

Իր սերտագութեանցը , իր զրօսանքնե- րուն մէջ չունեցաւ վայրկեան մը ուր սիրտը չէն չըլլար , չունեցաւ բոցէ մը ուր դանի չի յիշեցունէր :

Այլ փոյթ չէր բնէր թէ ան պինքը կա- տէր թէ ոչ . իր հոգիին ծարաւն էր՝ գէթ եր- բեմն տեսնել զայն որ յուսթած հրդեհած էր գինքը , գիտել պաշտումի անյաղ նայուած- քով մը այդ միտէ տպրող արձանը իր պերճ արդուգարգին մէջ , քարափին վրայ , կամ ծովահայածք պատուհանի մը ժանեակի վրա- փութերուն ետեւ սիւզօրէն ընկողմանած :

Մինչեւ ե՛րբ . . .

Այո , մինչեւ երբ այդ տանջանքը հոգիին այդ զուր մաքառումը Տեսաւ որ վերջը չը- պիտի գար այդ միակողմանի ու տափակ սէ- րին , թէ ինք յաւիտեան պիտի մնար տակի յաջն անոր . . .

Եւ իրապէս հակառակ իր գէճքին բոցերուն և սեւուկ խոչար աչուներուն , ամբողջ կեր- պարանքին վրայ վայրենիի հով մը կար , վայ- րենութիւն մը որ անմիտ է սակայն : Այդ ծովի սղուն զգացումները վրիժուր ունէին իրենց մէջ և իր կաթողին համարած սէրը ա- ղի էր ինչպէս ջուրը ծովին : Ու կ'ըզար թէ ինք պղտկուց խմբի ամացութեանց մէջ լեճ- ցած , և ծովը՝ միշտ ծովը սեւած ըլլալուն իր սիրտն ալ անտարբեր մնացած էր զգա- ցումներու է՛ն փափուկին՝ սէրին հանդէպ . անմեղիկ ծաղիկ մը պէս որ լեռին վրայ կը

բուսնի , որուն մարդ մէյ մը տանկ կը նայի չի նայիր և զոր հոտուքաւ ալ չուզէր , ու էն ետքը ծաղիկը քիթը կը կախէ , իր կո- թունին վրայ շորնալով անշուք աննշան :

Աւագ հինգշաբթի օրուան իրիկունն էր երբ այս մտածումներուն մէջ խորասոյզ՝ տխրազին կը նայէր ծովուն որ կը ծփծփար իր առջին , մինչ արեւ հեռուէն , իր հոգեվար- քութենէ գեղնած լոյսը կը տանէր բեկբեկել կոհակաց վէտովեաններուն մէջ :

— Զուրկ , ջուրկ , կ'ըսէր իւրովի՝ խու- ժող հոտանքին նայելով , զուք որ մինչեւ հի- մա կը վաղէք կերթաք առջեւ , ի՞նչ բան իմ վիշտերէս ու իմ արտաթեմէս տարիք ցուցուցիք իմ սիրուհւոյս : Արցունքներուս ո՞ր կաթիլը տարիք քսեցիք անոր ետքին քարե- րուն , դուք , որ արցունք կ'ը համակ :

Եւ յոյզերու փոթարկիլի մը մէջ տարուրեր հուսկ ուրեմն վճուց իր ցնորակած աւելզին բոլոր ճիգովը թէ տարիլը բեւ մըն էր անոնց համար որոնց կեանքը ոչ արեւ տեսած ունէր և ոչ մայիս . . .

Մո՛ւթ , ահա իրօրէն մութ էր այն գի- չեր : Հեռուն գնորակ ստուերներ կը տատա- նէին ծովին սեւ կապոյտին վրայ որոնք չո- ղենուներ թուէին ըլլալ :

Ձկնորսի հին ու մեծ կակ նուակ մը Ս . . . գելզի ծովափին առջեւ կը ծփծփար , և ծովը բառական անհանգիստ էր :

Կէս գիշերը անցած ըլլալուն՝ հաղիւ- քանի մը ծովեղերեայ բնակարաններու մէջ աղօտ լոյս մը կը պղպլտէր , ընդհանուր մը- թութեան մէջէն :

Նաւակը հետզհետէ կը մօտիկնար նորաջն ետքին մը առաջ , ու անոր մէջէն սեւ բան մը քարափին իվեր կը մաղցէր ու կերթար ծովը դրան սեմին վրայ . . .

Այդ գիշերին մէջ սա՛հ մը անշարժութիւն : Յետոյ այդ մարդկային սիւռէթը , նաւակ կ'ընէր նորէն վարանելու շարժումով մը :

Հոտանքը ու ծովին էր հոտ անանի որ ա- ռանց թխափարութեան , գրեթէ անզգալա- պէս նաւակը գէլզի վար կը քշուէր , մինչդեռ մէջինը տկար ձայնով մը կուրար և հանուե- լաւ պէս բաներ մը կընէր :

Յանկարծ այդ միտնեման ըտեթեան մէ- ջնէն զոր թեթեւ մը կը խանգարէին ալիքներուն դիպումները , եղանակ մը լսուեցաւ ծովեղեր- քէն եկած , տխուր բայց տխուր , աննկարագ- րելի՝ կերպով տխուր եղանակ մը . . .

Բայց երբէք չը պիտի կրնամ գնել հոս տարաւորութիւն մը այն ահարեկիչ ուղեկցու- թենէն որուն վայրկեանապէս ենթարկուած էր Քրիստոսը (քանզի Քրիստոս էր այդ «սեւ բան» ը ,) ի լուր այդ երգեցողութեան այդ սուրբ ու խորհրդով լի երգեցողութեան որ կեղանակ- ուէր մերձակայ ձկնորսի անակի մը և որուն խաղերը աւելի եւս յուզիչ կըլլային ծովին վրայ երկարաձգուելով

Թօթալովեցաւ Քրիստոսը մարդ մը որ մէկէն ի մէկ գինովութեան կը թափէ : Եւ ծովին զովութեանը եկաւ ալ տակի որոգմանցնելու գինքը :

Նոյն վայրկեանին տարտամ լուսաւորու- թիւն մը կը տարածուէր ամբողջ մթնութեան վրայ : Ետին դարձաւ . . . Լուսինը իր երեք քառորդին մէջնոր՝ կոկիկ ծաղիկ , հանդի- պակաց լեռներուն կանակէն չուցնելով իր լուսաշող մահիկը , և արշալուստին տարտամ երկնով մը ժողով լինելով զայնա :

Քրիստոսն ալիկն մէջ արձանա ցած՝ հիացու-

մէ թրջած նայուածք մը տուաւ երկինքին : Ա՛հ , ինչ երանութիւն , վայրկեան մը , գէթ վայրկեան մը աչքերդ լուալ այդ կապոյտին մէջ զոր ա՛լ տակի վճիտ դործած է «սա- տուածալաւ լապտերին» շուշանաթոյր լոյսը . . .

Ու նոյն պահուն , իրր ներքին աղբակնե- րէ շարժած , աղօթք մը եկաւ տեղաւորուիլ իր հիացումէ բացխախի շրթներուն վրայ : Փա- ռարանութեան աղօթք մը կը մրթմրթար հանդիսաւոր դանդաղութեամբ մը հանդէպ Գերագոյն էակին որ կասեցուցեր էր զինքը իր վատ նպատակէն :

«Մեծ ես դու Տէր և սանեւ սքանչելիս և դու միայն ես Աստուած . . . :»

Իւսկիւտար ԶԱՍՄԻԿ

ԾԱՂԻԿԻ ԼՈՒՐՆԵՐԸ

Ա Ձ Գ Ա Յ Ի Ն

Չորեքշաբթի օր թէեւ հրաւեր- ներ գրկուած էին խառն ժողովոյ ան- գամներուն՝ պատրիարքական Տեղապա- հի բնորութիւն կատարելու համար , սակայն երկրաշարժի աղէտքին պատ- ճառաւ ժողովականները չ'կրնալով պա- տառիսանել իրենց հրաւերին , խառն ժո- ղովոյ գումարումը յետաձգուեցաւ յա- ռաջիկայ չորեքշաբթի օրուան :

— Անցեալ երկուշաբթի օր Բարի- զի Հայոց մատարան մէջ հոգեհանգստ- եան պաշտօն կատարուէր է , Ֆրանսա- կան հանրապետութեան նախագահ հան- գացեալ Գառնոյի մահաւանն առթիւ : Եկեղեցական այդ արարողութեան ներ- կայ գտնուէր է նաեւ Ռոմ. գեապանի խորհրդական վաեմ. Միսաք Էֆէնտի :

— Վաղը հռոմէական Հայոց պատ- րիարք եւ կաթողիկոս Տ. Ագաբեան Սրբազան պատաարագ պիտի մատու- ցանէ Օրթաքէոյի Ս. Լուսաւորիչ եկե- ղեցոյս մէջ , որու տօնախմբութիւնն է :

— Գոհութեամբ կը ծանուցանեք թէ «Աւետարներ» շարժաթերթին որ Յու- նիս 1 ին անաղայման կերպով պաղար- ման դատապարտուած էր , անցեալ շա- րաթ օրունէ սկսաւ վերադառնալ հրատա- րակուիլ : Տարագրական Տեսչութեան նոր պաշտօնադրոյ մը համաձայն :

— Պէրպէրեան և Արամյան վարժա- րաններու տարեկան հարցաքննութիւնը սկսած են :

ԿԱՅՆԵՐԱԿԱՆ ԾՆՈՐՀ

Գոհութեամբ կը հրատարակենք որ վ.հ. Սուլթանը գնահատելով թեր- թիս հրատարակիչ և «Ասքը» գրատան տէր Գրիգոր Էֆէնտի Գայսեթեանի 17 տարիներէ ի վեր Օսմանեան մամուլին մատուցած բարեւոր ծառայութիւնը , բա- րեհաճած հինգերորդ կարգի մէճիալիէ պատուանշան շնորհել իրեն :

Գրեգոր Էֆենտի, որ իր առաջարկին մէջ լաւ գիշեր մ'ունի, մինչեւ հիմա 400 ի չափ գրքեր հրատարակած և երկար տուն քանի մը շարաթաթերթերու հրատարակչին եղած է: Մայրաքաղաքին մէջ առաջին անգամինքն էր 20 փարայի գիտական հանդէս մը հանապը, ու հիմա գարձեալ ինքն եղաւ 10 փարայի գիտական ու բանաստեղծական շարաթաթերթին — «Խաղինէի ֆինուն» — հրատարակողը:

Խմբագրութիւնս կը շնորհաւորէ իր համակրելի հրատարակչին, կայսերական այս բարձր գնահատումին առթիւ:

Ն Ե Ր Ք Ի Ն

Ե Դ Կ Ը Ա Ր Ժ Ը

Դարս մը չափ ժամանակ մը ի վեր նմանը չտեսնուած երկրաշարժ մը երեքշաբթի օր կէս օրէն քիչ մը ետքը, ժամը 5ի քառորդ մնացած նախ թեթեւագէս յետոյ զօրաւոր կերպով ցնցեց Պոլսն իր շրջակայներով:

Յնցումը տեւեց 12 երկվայրկեան, ահ ու սարսափ պատճառելով ամէն կողմ: Իրիկտան ժամը 9 և 11ին ու գիշերը ժամը 3 ու կէսին ալ ցնցումներ եղան թէեւ, բայց ասոնք բարեբաղդաբար թեթեւ անցան: Յնցումները մինչեւ երէկ մերթ ընդ մերթ կը շարունակուէին տակաւին, սակայն վտանգը ա՛լ անցած կերեւի:

Առաջին զօրաւոր ցնցումի ատեն մեծամեծ միւսներ եղան Կ. Պոլսոյ և արուարձաններուն մէջ:

Ծովը որ հանդարտ էր, յազուեցաւ և չողենաւներն սկսան առատնիլ: Ջուրերը, երկրաշարժի պահուն քաշուեցան ծովեզրերէն և յետոյ ցամաք մըլուեցան: Գրեհորի մօտ երկու անքնակ կղզիներ բաւական թաղուեցան ջրին մէջ:

Սարատիկի ցնցումին ատեն ամենուրեք սկսող ահաբեկութիւնը տարօրինակ էր տկճութիւն մը մէջ, զպրոցներէ, խանութներէ, տուներէ, խանրէ եւայլն ամենքն ալ դուրս թափեցան, փողոցները լնկան, կեանքերնին աղատելէ զատ ուրիշ բան չէին մտածեր: Փողոցները փռելի ամպերով ծածկուեցան, որոց մէջ մարդիկ, իրենց սոսկալի տրմուկները, փուլուկներու և կործանմանց ճարձատիւներու հետ կը խառնէին:

Երկրաշարժի ծագումէն ի վեր, տուներու մէջ մարդ չկայ գրեթէ, ամէնքն ալ փողոցներն են և գիշերներն ալ դուրսը կը պահին: Գում-Գափուէն մինչեւ Մաքրի գիւղի կողմերը թեթեւ անդին ալ երկաթուղւոյն գծին վրայ գտնուած պարտէզները ընտանիքներով լեցուած են:

Պոլսոյ բոլոր արուարձանները, մասնաւորապէս Բեքա, Ղալաթիա և Վարսի տաճարը տխուր երեւոյթ մը մ'առած են երկրաշարժի ծագումէն ի վեր:

Ամբողջ Ղալաթիայն Բեքա ու Բեքայէն Ղալաթիա կը խռժկէր խառն ի խառն՝ սարսափաւոր, ու Գարաքէօյէն սկսեալ մինչև Բանկալթիի հեռաւոր անկիւնները, բոլոր վաճառատունները և խանութները կը փակուէին մեքենաբար:

Բազմութեան մէկ մասը կը գիմէր գէպ ի կամուրջ, գէմ առ գէմ գալով գիմոցէն ելող ամսիսին, անսովոր երեւոյթ մը յառաջ կուգար:

Վերին վտարի գիւղերուն մէջ թէեւ երկրաշարժի ցնցումները ոչ նուազ զօրաւոր եղած են քան Պոլսոյ ուրիշ կողմերը, սակայն տունները մեծ մասամբ փայտաշէն ըլլաւուն՝ մնասը քիչ եղած է համեմատաբար:

Երկրաշարժի ցնցումները աւելի մնաս պատճառած են կղզիներուն մէջ: Պուրկաղ կղզւոյն մէջ ութը տունէ զատ բոլորն ալ անքնակելի դարցած են:

Հէյալի մէջ շատ տուներ փլշելով 12 անձինք փրատակներու տակ մնացած են: Յունաց վանքն ու կղերական և աւետարական վարժարանները անքնակելի դարձած են:

Մեծ կղզիի մէջ Սյ-Եօրի վանքը հիմնաւորապէս եղած է, ու բոլոր տունները մնասուած են:

Անոյաթիւնը զգալի եղաւ մանաւանդ գիշերները բնակարաններու մէջ, ուր ըստի աղօտ շող մը անդամ չէր ելնէր:

Վաճառատուններն ու խանութները երկրաշարժներու միջոցին գոցուած էին ամէն տեղ ու առևտուրը բոլորովին դադրած է:

Վնասը բնդհանրական եղաւ թէյ մայրաքաղաքին և արուարձաններու բնակչաց համար, սակայն, ամենէն աւելի միասուեցան մեծ Շուկայի արհեստաւորները, որոնք մէկ երկու օրէ ի վեր անդարձ կը թափառին փողոցները: Շուկան դոցուած է և յայտնի չէ թէ երբ պիտի բացուի. ներսը շատ կամարներ փլած են, ու շատ տեղեր խարխուլ վիճակի մէջ կը մնան. վրաստակներու տակ հարկւրաւոր մարդիկ մնացած են, որոնք կառավարութեան կողմանէ կարգուած մասնաւոր պաշտօնեայներու ձեռներով ամեն օր դուրս կը հանուին եւ կը թաղուին:

Գետինը ճաթուած է շատ տեղեր, եւ կրտսի թէ Մէրճանի կողմը ծծմբային ջուր դուրս ժայթքեր է:

Պոլսոյ ամենէն հին շէնքերը, յալաւմական կարեւորութիւն ունեցող շատ մը հաստատութիւններ, բաղնիքի խաներ փլած փլվելած կամ ծանրապէս մնասուած են:

Մայր եկեղեցիի գմբէթն ու զանգաւատունը ճաթուած եւ ուրիշ շատ մը եկեղեցիներ ծանր ու թեթեւ կերպով մնասուած են:

Շատ մը մզկիթներու մինարէները, տեղ տեղ բոլորովին, տեղ տեղ մասամբ փլած ու խարխուլ են:

Գպրոց ու մշտնջեններէն ալ բաւական թուով փլած ու մնասուածներ կան որոնց վրաստակներուն տակ մէկ քանի աշակերտներ ալ մնացած են:

Կառավարական բոլոր պաշտօնատուները Գաղաթապետութեան կողմանէ կարգուած մասնապետներու միջոցաւ ընտելեցան բարեբաղդաբար այդ շէնքերու վիճակը բոլորովին շերտ է ու կը փառնուէ:

Ամենէն մեծ միասները Ստամպուլի կողմը պատահած են. թէեւ արուարձաններն ալ զերծ չեն մնացած մնասներէ:

Ամեն կողմ քարուկիւր տունները ծանր ու թեթեւ կերպով մնասուած են. փողոցներու մէջ տպաւոր փլած եւ փլուղումներու տակ շատեր մեռած, շատեր ալ վիրաւորուած են:

Ունեւոր դասը հիմա գիւղերը կը գիմէ. շողենաւները խուռն բաղնիքի կը տանին Վստիօրի կողմն ու Ոսկեղջիւրի եղերքները, ու գրեթէ պարտապ կը դառնան:

* * *

Կայսերական կառավարութիւնը ամեն տեղ մեծ խնամք ու հոգ կը տանի երկրաշարժէ մնասողներուն: Թաղապետութիւնը վրաններ կուտայ ու հոգ կը բաշխէ պարտէզներու ու բացօդեայ տեղերու մէջ գլուխը ողններուն:

ԳԱԻԱՌՆԵՐԷՆ

Յունիսի 28 ին, երեքշաբթի օրը պատահած երկրաշարժը զգացուէր է նաեւ հեռու ետքաղաքներուն մէջ:

Պուստա, ուր բարեբաղդաբար մնաս մը չէ պատահած:

Էտիրնէ, նմանապէս ոչ մարդու եւ ոչ շէնքի մնաս պատահեր է:

Մուսանիա, կին մը մեռեր, մինարէի մը դադաթը եւ քանի մը պատեր փլեր են:

Սէյլուտ, մնաս չկայ:

Կէմէլի, տան մը տանիքը փլեր, մետաքսի դործարանի մը կղմխորները ամբողջ վար թափեր, նոր շինուելու վրայ եղող Յունաց քարուկիւր վարժարանին վերնայարկին մէկ մասը մնասուէր, մզկիթի մը և չորս քարուկիւր շէնքերու պատերը ճեղքատուէր, քանի մը պատեր ամբողջովին փլեր են: Ղարման գայտ ըսուած տեղին մէկ մասն ալ գէպի ծովը յառաջացեր է:

Միխոլըճ, տունները մասամբ մնասուէր են թեթեւ օրէն:

Քէօթահիա, մնաս չկայ:

Ասարազար, 150-200 տուներ փլեր նոյն չափ տունանքնակելի դարձեր և վրաստակներու տակ 30-50 մարդիկ մնալով մեռեր ու վիրաւորուէր են:

Կէյլէ, մնաս չկայ:

Գարամուսալ, մզկիթի մը մինարէն ամբողջապէս փլեր է:

Չաթալճա, Մէհմէտ — փաշա մզկիթին մինարէին կէսը. ու շատ մը տուններու, խանութներու, բաղնիքներու պատերը փլեր են: Մարդու կորուստ չկայ:

Եալաք — տիւրէ (Եալալայի կողմերը) 25 տուններ հիմնայատակ եղած, ու մնացեալները անքնակելի դարձած են:

Երկրաշարժը զգալի եղած է նաեւ Պիլճիկի, Պէրկամայի, Ֆուշայի, Չէլմէյի, Մալնիսայի, Գասապայի, Կէօրտսի Էնկիւրիւի, Գապիէ-մուսիի, Տիւզճէի, Պուլուի և Էրէյլի մէջ, սակայն ու է մնաս չէ պատահած:

ԱՐԺԵՔ ԴՐԱՄՈՑ

0 մ. լիրան 100 զուգուշէն			
Մէճիւիէ	107 37	Բուսիդ քօլ	90
Քառորդ մէճիւ	105	Նարդէն	87 22
Մանր մէճիւ	102 30	Գրիմից	51 15
Մէթալիք	97 50	Անգլ. լիրա	110 8
Գոնալիտէ	26 37	Բ. Երկ. Փ. 123.	541 2
Մանէթ թղթադրամ 8 30			

خزينة فنون

ԽԱՅԻՆԻ ՖԻԻՆԱՆՍ. — Շարաքաթեան Գրական, Գիտական և Բանաստեղծական. ամէն հինգշաբթի կը հրատարակուի, Մաղիկի հրատարակչին զրատունէն: Թերթը կը բաղկանայ ութն երեսներէ, ունենալով իր մէջ առանձին երկու թերթօն եւրոպական ու տեղական կեանքերէ անուամբ: Իւրաքանչիւր թերթը կը ծախուի 10 փարայի. տարեկան բաժանորդագրին Կ. Պոլսոյ համար 10, դաւառներու համար 23 զրուշ է: Խմբագրութիւնը յանձնուած է կարող և ծանօթ գրիչներու, որք ամէն բանէ աւելի հոգ կը տանին ոճին միօրինակութեան և լեզուին կանոնաւորութեան:

ՀԱՄԱՊՈՒՐԿ - ՄԻՒՆԻԽ

ՄԻԱՅԵԱԼ

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐ. ԲՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԲՆԳՎԵՄ ՀՐԴԵՀԻ

Դրամագլուխ	Փր.	8 000 000
Պահեստի դրամ	»	8,100,000
Տարեկան հասոյթ	»	19,532 000

Ընկերութիւնը փոխԱԳԱՐՁ ԵՐԱՇ-ԽԱՆՈՐՈՒԹԵԱՄԻ կ'ապահովուի իր միջնորդներ և բնակութիւններ, տանոց մէջ գտնուած վաճառքներն ու կարողութիւնը խիստ չափաւոր սակագիրներով:

Լիազօր ներկայացուցիչ Կ. Պոլսոյ

ԳԱՊՆԻԿ ԱՍՏՈՒԱՆԱՏՈՒՐ

Պոլիս, Պահճէ-Գափու, Անանիասի խան 12, 13, 14

ՏՕՐԹԵՈՒ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

Մասնագէտ կանանց և ծննդամիջական գործարաններու հիւանդութեանց:

Կրդարմանէ ամեն տեսակ հիւանդութիւն մանուկներու իւր մասնագիտութեան վերաբերեալները:

Ամէն օր մինչև կէս օր հիւանդ կրնա գտնուի իւր տունը, Բանկալթի, ճէպէլ փողոցի անկիւնը, Մէթէպը Հարպիէի հեծեղարանի դիմացը, Թ. 133: Կէս օրէն վերջը կը գտնուի Պոլսոյ կողմը կամուրջի գլուխը, Քիւլչիւքեան գեղարանը: Ուրբաթ օրերը մինչև կէս օր իւր տունը և երկուշաբթի օրերը կէս օրէն վերջը յիշեալ գեղարանը իրեն դիմաց հիւանդները ճիւղաբար կը դարմանէ:

ԱՍԸՐ ԲԻԻԹԻԿՊԻԱՆԻՍԻ ՀԻՔԵՍՅԷԼԷՐԻ. — Թուրք զրազեաներու գրէն ելած պղտիկ պղտիկ վէպեր են, ընտանեկան և օտար կեանքէ տառնուած, մինչև ցարդ հրատարակուածներու թիւը կը հասնի տասն և մէկի: Առանձին առանձին կը ծախուին հաւոր քան, երեսուն, քառասուն և յիսուն փարայի: Ամբողջին գինը 9 զրշ կը բռնէ:

ՆՈՐ ԳՐԻԵՐ

ՄԱՐԴ ԸԼԱՆԸ միջոցը կամ կեանքի մէջ յաջողեալու ճամբան. — Կարեւոր և օգտակար գիրք մըն է ամեն դասակարգի ամեն հասակի մարդոց մանուկներէ երիտասարդներու համար ընթերցելի: Ուրեմը թէ յընի հետեւողութեամբ պատրաստած է զայն Ա. Կ. Սէք-լէման էֆէնդի, տպագրութիւնն ու կազմն ալ խիստ գեղեցիկ ու ճաշակաւոր են: Բնադր քառթօնէ կազմ 8, ոսկեղօծ և փառաւոր լաթակազմ 12 ու կէս զրշ:

* *

اصطلاحات ادبيه

ԸՍԹԻԼԱԶԱԹ ԷՏԻՊԻՅԷ. — Գարուս Ըսմանցի առաջնակարգ գրադէաբանաստեղծներէն հանգուցեալ Մուսլիմի Կաճիի այս ընտիր ու եզակի հեղինակութիւնը կը յանձնարարենք Ըսմանեան գրականութեան բոլոր սիրահարներուն: Այդին մանկաւայն լաւ դաստիարակութիւն մը տալու պարտականութիւնը ստանձնող Ըսմանեան լեզուի ուսուցիչները մանուկն ալ տաք չէ անտեսնել այս գրական ասացուածքը որ յստակ, սահուն և գիւրջմբռնելի ստով մը պատրաստուած կու գայ անհրաժեշտ պէտք մը դոհացնել: Ըսմանեան գրական-բանաստեղծութեան դասերու կարեւորագոյն պէտքը, որ դժբաղդարար մեր վարժարաններու մէջ նկատողութեան անգամ առնուած չէ:

Գինը 20 զրշ է: Վարժարաններու համար գոհացուցիչ զեղչ ընել կը խոստանայ թերթիս հրատարակիչը:

* *

ՄՈՒՍԼԻՄԻ ԳՐԱԷԹ. — Թուրքերէն ընթերցանութեան ընտիր գիրք մըն է, Միջագիւղի և Սասգիւղի «Սիսան Սըրայէթի» ընկերութեան վարժարաններու Պաժ. լեզուի ուսուցչէն պատրաստուած. պարունակութիւնը հետաքրքրաշարժ և սիրուն է ունի նաեւ մանկանց միտքն ազնուացնելու ամէն յատկութիւն: Անհասկնալի բառերու քով գրուած են Գաղղիերէն և Թուրքերէն իմաստներն ամենապարզ բառերով: Գինը 3 զրշ է:

ՄՕՏԷԼ. — Գաղղիերէն գեղադրութեան համար պատրաստուած տեսակ մ'է. կը պարունակէ անկէլէզ, բօնա և կոթիկ գրերու ամէն տեսակներն. զործածութիւնը ընդունուած է զամուլան վարժարաններու մէջ, Գինը 60 փարայ է:

ՆՈՐ ԱՎԷՊ

Ա. ԳԱՅԸԳՆԱՆ ԷՓ. այս վերնագրով հրատարակած է տեսակ մը որ կը պարունակէ ինն հրահանգիչ, զբօսեցուցիչ և հետաքրքրական վէպեր, հեղինակուած և թարգմանուած: Գինը 3 զրշ է, և կը ծախուի բոլոր գրաւաճառներու քով:

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԶՈՀՈՂՈՒԹԻՒՆ

«Խաղինէի Ֆիւնուն» Թրքերէն չարա-թաթերթը ուղեւոր օգտակար և դիւրամատչելի ընել Օսմաներէն գիտցող «Մաղիկ» թաթանորդներուն տարեկան բաժնեդրին փոխանակ 23ի իջեցուցած ենք:

ՄԻՄԻԱՅՆ 10 ՂՈՒՐՈՒՇԻ

Այս առթիւ աւելարդ չենք համարիր ծանուցանել թէ՛ ապագիկ բաժանորդագրութիւն — մանուսնդ — դասուներու համար — երբէք չպիտի կրնանք ընդունել, քանի որ թէ «Մաղիկ» և թէ «Խաղինէի Ֆիւնուն» թաթնեղինները կարեւոր դասար մը չեն կազմեր և երկաբարակ հաշիւ բռնելը չարտեր:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Ծաղիկի բաժանորդներու գործատանց աղդարարութիւնները՝ տառը տաղէն աւելի չըլլալու սլոյմանաւ՝ մէկ մէկ անգամ պիտի հրատարակուին թերթիս աղդարարութեանց բաժնին մէջ առանց վարձի: Ուստի կը խնդրուի Մաղիկի բաժանորդներէն ժամ առաջ զրկել իրենց այդ կարգի աղդարարութիւններն:

ԱՐՏՕՆԱՏԷՐ Ա. ՍԱՐԱՅԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. «ԾԱՂԻԿ» ԼՐԱԳՐՈՑ

Կ. Պոլիս, Պահճուտ փաշա Սօրազճի խանի կարգը թիւ 64

ՆՈՐ ՎԱՂԱՌԱՏՈՒՆ ԲՆՏԻՐ ԹԷՅԻ

Մեր վաճառատունը, որ աղլալի Չինաստանէ և ճափոյէ բերել շարունակ ընտիր թէյերու կիւրան մըն է, թէ իր թէյերու աղէկութեամբ և թէյի զինեւորան անհամեմատ աժառնութեամբ քիչ ատենուան մէջ թէյատեններու մեծ քաջալերութեան օրծանացած է. ամեն տնայն ուր կը փախաղին ընտիր և միանգամայն աժառն թէյ գնել, թիւ հաճին այցելել մեր վաճառատունը, անպամուան մը փորձը մեղք չէ:

Մեր վաճառատան մէջ կը գտնուին նաեւ ուսուական ընտիր քառապարտներ, թէյատմաններ ևն. ևն. միշտ ընտիր, միշտ աժառն:

ԱՅՊ. — Կեղծերէն զգուշանալու համար կ'աղաչենք որ ամեն ատեն փրկու մեր վերագրեալ մարդան յիշուէք: